

**NIDAROS DOMKIRKES RESTAURERINGSARBEIDER
ÅRSRAPPORT FOR 2007**

ÅRSRAPPORT 2007

Forsidebilde: Fra utstillingen "14+1 Etapper. Øvelser i å berøre" Museet i Erkebispegården.

Innhold

Styrets årsberetning 2007

Ansvar og mål	5
Styret	5
Hovedoppgaver	6

Restultratrapport

Vedlikehold av Nidaros domkirke og Erkebispegården	9
Restaurering	10
Vedlikehold	12
Drift	13
Brann- og sikkerhetstiltak	16
Forskning og utredning	16
Interne prosjekter	18
Formidling	19
NDR og publikum	19
Formidlingstilbud	20
Utstillinger	21
Butikk og kafé	23
Markedsføring	27
Mediedekning	27
Representasjonslokaler og utleie	27
Nasjonalt kompetansesenter	29
Bachelorgrad i Teknisk bygningsvern og restaurering	29
Eksterne oppdrag	29
Kompetanseheving	31
Organisasjon og administrasjon	33
Økonomi	33
Organisasjon og ansatte	38
Redegjørelse om likestilling	40
Helse, miljø og sikkerhet	41
Miljøledelse	43

Styrets årsberetning 2007

Ansvar og mål

Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider (NDR) er et statlig forvaltningsorgan med hovedoppgave å forvalte Nidaros domkirke og Erkebispegården slik at disse bevares, utvikles og formidles som levende kulturminner og kirkelige byggverk. Forvaltningen skal foregå i samarbeid med brukerne, de berørte kirkelige instanser og antikvariske myndigheter.

Vedtekter for virksomheten ble fastsatt av Kultur og kirke departementet (KKD) som er overordnet departement, 1. mars 2003. Vedtektene danner grunnlaget for styrets ansvar og oppgaver i tillegg til de mål og krav som fastsettes av KKD i tildelingsbrev eller i særskilt skriv.

I tildelingsbrevet for 2007 gjelder følgende hovedmål:

Hovedmål

Nidaros domkirke og Erkebispegården skal bevares, utvikles og formidles som levende kulturminner og kirkelige byggverk.

Resultatmål

- 1) Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider skal ivareta hovedmålet gjennom et planmessig vedlikehold av Nidarosdomen og Erkebispegården, basert på forskning og anerkjente konserveringsmetoder, og gjennom en effektiv organisasjon med høy faglig kompetanse.
- 2) Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider skal forestå formidling av bygningenes historie.
- 3) Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider skal videreutvikles som et nasjonalt kompetansesenter for restaurering av verneverdige bygninger i stein.

Styret

Styret ble første gang oppnevnt 1. januar 2004 og velges for fire år. Nytt styre for neste fireårsperiode ble valgt høsten 2007. Endringer i styrets sammensetning fra 2008, ble at Odd Anders With kommer inn som fast medlem, i stedet for Kåre Gjønnnes. Ny vararepresentant er Randi Sakshaug. Ny ansattrepresentant er Øystein Ekroll, med Odd Inge Holmberget og Eva Stavsøien som vararepresentanter.

Styret har i 2007 hatt følgende sammensetning:

Styreleder:	Astrid Nøklebye Heiberg
Nestleder:	Kåre Gjønnnes
Styremedlemmer:	Nidaros biskop Finn Wagle Eli Arnstad Odd Inge Holmberget (ansattes representant)
Varamedlemmer:	Ellen Tveit Klingenberg Odd Anders With Knut Andresen (for Nidaros biskop) Eva Stavsøien (ansattes representant) Øystein Ekroll (ansattes representant)

Styrets sekretær er direktør Øivind Lunde. Det er avholdt 5 styremøter i løpet av året.

Hovedoppgaver

I 2007 ble det iverksatt et større arbeid med å få på plass gode plan- og styringsdokumenter. I forbindelse med å få klarlagt ansvars- og oppgavefordeling innen virksomhetsledelsen og avdelingsledelsene etter organisasjonsendringen, ble delegasjonsreglementet revidert.

Det er lagt store ressurser i planlegging av arbeidsoppgavene framover, både i årsplan for 2008, og for fire og tiårsplaner. I planene er risikovurderinger tatt inn, for å sette fokus på de elementer en må være særlig oppmerksom på for å lykkes i gjennomføringen av planene. I 2008 vil alle avdelinger nå ha gode styringsdokumenter, som vil følges opp i forhold til gjennomføring av oppgaver, budsjett disponering og ressursbruk. Alle ansatte fører timelister fordelt på oppgaver/prosjekt. Arbeidet som ble nedlagt i 2007 vil derfor gi oss et godt grunnlag for å jobbe bedre med mål- og resultatoppnåelse i årene fremover.

Andre tema som har hatt fokus i 2007 er etiske retningslinjer og grønn stat. De etiske retningslinjene i staten er gjennomgått og det har vært flere diskusjoner om temaet blant alle ansatte. Arbeidet med å etablere og implementere interne etiske retningslinjer vil fortsette i 2008. Når det gjelder grønn stat, har en arbeidsgruppe lagt frem forslag til miljøtiltak. Også dette arbeidet fortsetter neste år.

Restaurering og vedlikehold

Det er i Restaureringsavdelingen i løpet av året jobbet mye med organisasjon og ansvarsfordeling enhetene mellom. Årsplan og langtidsplaner har vært prioritert, samtidig som det har vært gjort tilstandsregistreringer og forarbeid for vedlikeholdsplaner for alle bygninger. Artilleribygningen har tatt en del ressurser, da det var planlagt istandsetting i egen regi i utgangspunktet, mens prosjektet har blitt av et helt annet omfang. Bygningens dårlige tilstand førte til at saken er fremmet for departementet som egen bevilgningssak.

Restaureringen av kirka har hatt fokus hele året, og rundt halvparten av håndverkstimene har blitt brukt der. Øvre og nedre parapet på korets søndre fasade er ferdigstilt, og arbeidet med tårnet på samme vegg er igangsatt.

Bemanningen i verkstedene er styrket ved at det i april ble tilsatt 5 restaureringsassistenter, tre lærlinger og to med fagbrev. Flere av restaureringsteknikerne har deltatt på kurs og seminarer for videreutvikling av fagkompetansen. Det er jobbet videre med Bachelor - utdanningen i samarbeid med Høgskolen i Sør-Trøndelag (HiST). Under forskning og utredning vil styret trekke fram steinhoggermerkeprosjektet som spesielt interessant.

Formidling

Innledningen på året var utfordrende for Formidlingsavdelingen med strenge krav til bedre resultater etter et noe skuffende økonomisk resultat i 2006. Den planlagte samlokaliseringen med administrasjonen måtte utsettes da det ble klart at det var behov for omfattende renovering av Artilleribygningen. Formidlingsavdelingen flyttet inn i nye lokaler i Besøksenteret. Dette medførte en del praktiske utfordringer. Blant annet var ikke sentralbordet fullt operativt før mot slutten av sommeren.

Avdelingsleder sluttet 1. februar, og fram til ny avdelingsleder ble ansatt og tiltrådte 1. september, ble funksjonen ivaretatt ved et midlertidig engasjement i stillingen.

Den tidligere driveravtalen for kafeen ble ikke forlenget og i perioden februar til juni hadde Formidlingsavdelingen ansvar for drift av kafeen i Besøkssenteret. Fra juni overtok Bakeriet Selskapsmat AS driften.

Formidlingsavdelingen har utført de fleste av sine oppgaver i henhold til virksomhetsplan som ble utarbeidet i løpet av første kvartal, og har oppnådd svært gode resultater. Inntektskravet for billettsalg var nådd allerede i september. Økningen i billettinntekter skyldes i stor grad innføring av fellesbillett, som viser seg å ha slått svært godt an hos våre besøkende. Andre faktorer er innskjerpet billettkontroll og forbedring av kassesystem.

Det er foretatt flere grep i forhold til butikkdriften for å oppnå større lønnsomhet. Grundig gjennomgang av vareutvalg med fokus på målgrupper og avanse, og vurdering av prissetting har vært prioritert. I tillegg er det lagt vekt på å etablere en salgskultur blant vårt salgspersonale, og begrenset bruk av billettluke slik at flere kommer inn i butikken. Styret er tilfreds med at omsetning har økt betraktelig i forhold til fjoråret.

Økonomi

Inntektskravet fra departementets side var 12,827 mill. kroner og tildeling driftsutgifter var 39,178 mill. kroner etter korrigerings for merforbruk i 2006. Inntektene fra salg, oppdragsvirksomhet, leieinntekter med mer ble på totalt 18,231 mill. kroner, hvilket innebar at driftsmidlene kunne økes tilsvarende.

I overkant av 50 % av driftsmidlene går med til lønn. Av gjenstående driftsbudsjett går omtrent halvparten til husleie og løpende drift av bygningsmassen. Satsningsområde har også dette året vært restaurering av Nidarosdomens søndre kor. Videre har det vært satt inn ressurser for å kartlegge skadeomfanget i Artilleribygningen i Erkebispegården, samt gjennomføre mindre skadebegrensende tiltak.

Arbeidsmiljø

NDR er IA bedrift og er tilknyttet bedriftshelsetjeneste. I samarbeid med bedriftshelsetjenesten og Arbeidsmiljøutvalget jobbes det aktivt med å avdekke, utbedre og forbygge HMS-relaterte problemstillinger.

Det legemeldte sykefraværet viser en nedgang til 3,7 %, mot 4,5 % året før.

Likestilling

Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider legger vekt på at besøkende skal likebehandles, uavhengig av etnisk bakgrunn, eller trosretning. Som ett ledd i å ivareta dette ansvaret er det utarbeidet egne retningslinjer for våre ansatte.

I tilsettingsprosesser likebehandles søkere, uansett kjønn eller etnisk bakgrunn. 37,5 % av de ansatte er kvinner. Over halvparten av de ansatte i ledende stillinger er kvinner. Rundt 8 % av de faste ansatte har innvandrerbakgrunn. Ved årets lønnsoppgjør ble kvinner prioritert.

Miljøledelse

Det har vært arbeidet aktivt med å implementere "Grønt miljø" i hele virksomheten. En arbeidsgruppe, hvor alle avdelingene har vært representert, har kommet med forslag til tiltak som har blitt presentert i Allmøte.

Virksomheten er løpende opptatt av universell utforming, etiske krav og grønt miljø.

Styrets fireårsperiode

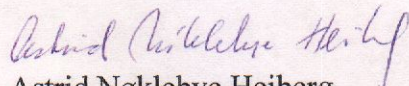
Det første styret avslutter sin fireårsperiode med denne årsrapporten. De mest sentrale oppgavene har vært utskifting og modernisering av hele det elektriske anlegg og oppvarmingssystemet i Nidarosdomen, restaurering av korets søndre vegg, utdannelsetilbud om bachelorgrad for restaureringshåndverkere. Styret er særlig fornøyd med virksomhetens gjennomføring av oppgavene knyttet til kroningsjubileet i 2006 med bygging av nytt besøkssenter ved vestfrontplassen og etablering av den permanente riksregalieutstillingen i restaurerte middelalderlokaler i Erkebisppegården. Styret sier seg også tilfreds med de gode samarbeidsrelasjoner mellom NDR og menigheten, og hvordan disse relasjoner stadig er under utvikling. Til slutt må det nevnes arbeidet med å utvikle og etablere en ny organisasjonsstruktur på grunnlag av en gjennomdiskutert strategiplattform.

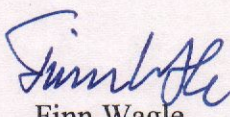
Samlet sett vil styret få uttrykke sin tilfredshet med de gode resultater som er oppnådd både i fireårsperioden og i det siste året 2007.

Spesielt gleder det oss at det er utviklet oversiktlige plan- og styringssystemer slik at kravene departementet stiller til rapportering om mål og måloppnåelse er på plass for kommende år. Forutsatt tilføringer av nødvendige midler, er etter styrets mening NDR godt rustet til å møte de utfordringer som ligger i årene framover.

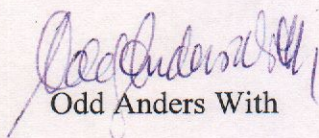
Styret godkjenner årsrapporten for 2007, og viser til virksomhetens egen beskrivelse av situasjonen og rapportering om måloppnåelse og resultat i den følgende rapport.

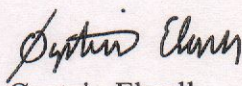
Trondheim, 28. februar 2008

Astrid Nøklebye Heiberg

Finn Wagle

Eli Arnstad

Odd Anders With

Øystein Ekroll

Øivind Lunde

Resultatrapport

Hovedmål

Nidaros domkirke og Erkebispegården skal bevares, utvikles og formidles som levende kulturminner og kirkelige byggverk.

Hovedmålet beskriver hvilket ansvar NDR har i forhold til Nidaros domkirke og Erkebispegården, og etterfølges av tre resultatmål. Det rapporteres til hvert resultatmål. Organiseringen av virksomheten følger av de tre resultatmålene, hvor resultatmål 1 og 3 kommer inn under Restaureringsavdelingen, mens resultatmål 2 kommer inn under Formidlingsavdelingens ansvarsområde.

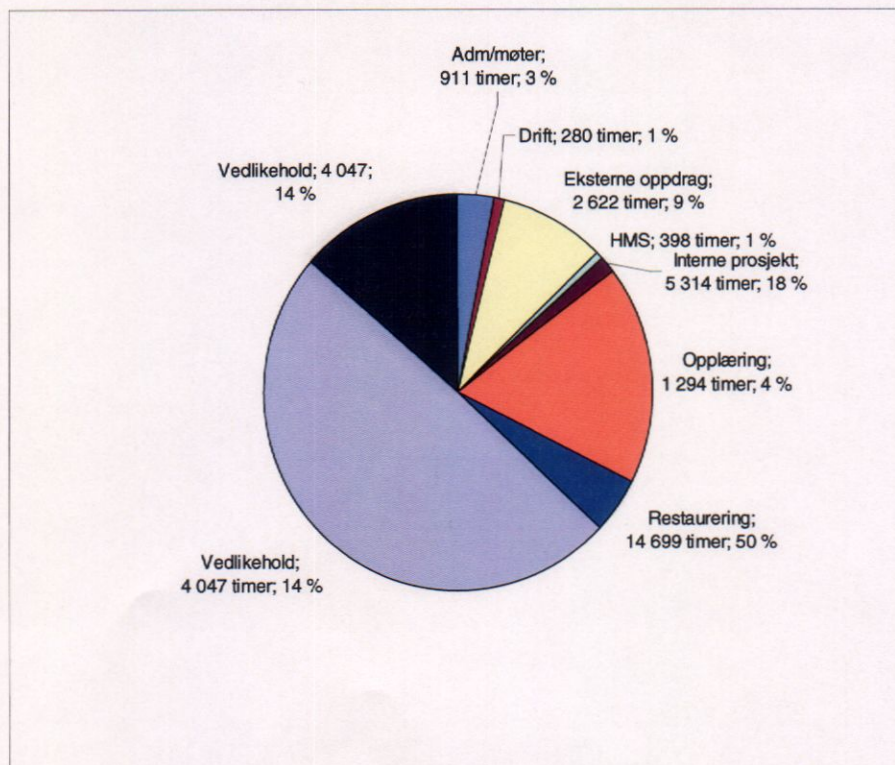
Til slutt under Organisasjon og administrasjon, rapporteres det blant annet fra årsregnskapet og ressursbruk.

Vedlikehold av Nidaros domkirke og Erkebispegården

Resultatmål 1

Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider skal ivareta hovedmålet gjennom et planmessig vedlikehold av Nidarosdomen og Erkebispegården, basert på forskning og anerkjente konserveringsmetoder, og gjennom en effektiv organisasjon med høy faglig kompetanse.

Restaureringsavdelingen har hovedansvar for at resultatmålet har fokus. Det er i løpet av 2007 jobbet mye med årsplaner og langtidsplaner for å få en helhetlig og prioritert oversikt over arbeidene framover. Restaureringsavdelingen består av tre enheter, med hver sine hovedansvarsområder. Det legges vekt på at enhetene skal samarbeide, og så langt mulig organisere arbeidet i prosjekter. Hovedansvarsområdene er beskrevet med egne målsetninger.

Fordeling av timeverk i Verkstedsenheten

Restaurering

Målsetning: Opprettholde framdrift på restaureringsarbeidet, med hovedfokus på restaurering av kirkens søndre fasade i den første fireårsperioden. I løpet av tiårsperioden ferdigstille restaurering av korets nordre fasade og Kongeinngangen på sørfasaden.

Korets søndre fasade

Fra demontering av tårnet

De to foregående år har verkstedsenheten brukt i underkant av 50 % av sine arbeidsressurser til restaurering av korets søndre fasade. Også i 2007 ble samme prosentandel av verkstedets totale arbeidstimer brukt til dette prosjektet. Totalt utgjør årets innsats på koret i underkant av 1900 dagsverk

Målsetningen for 2007 var å ferdigstille øvre og nedre parapet, og starte arbeidet med tårnet, noe vi lyktes med. Det er også utført restaurering på søndre tverrskip der korets stillas går inn til denne bygningsdelen.

Ettersommeren har i hovedsak gått med til å demontere korets østlige tårn. Stillaset ble ombygd og tilpasset for å få så god tilgang som mulig. Tårnet har store skader og trenger en omfattende restaurering. Restaureringsplanene for tårnet er utarbeidet av en arbeidsgruppe fra ulike faggrupper innad i Restaureringsavdelingen. Vi er nå i dialog med Riksantikvaren om hvor omfattende det er nødvendig å restaurere øvre del av tårnet, og vi har god tro på å finne en fornuftig måte og restaurere tårnet på.

Følgende oppgaver er utført på koret i 2007:

- Ferdigstilling av øvre parapet.
- Nedre parapet ferdig restaurert, inklusive kobberbeslag.

- Enkelsteinutskiftinger foretatt på søndre tverrskip.
- Vindu nr. 3 og 4 fra vest i korets sideskip restaurert.
- Korets tårn er demontert og gjort klart for oppbygging til våren 2008.
- Hugging av stein for oppmuring på kores tårn. Ca. 120 nye stein hugget i 2007.

Korets tårn består av store mengder kvaderstein. Mange av disse steinene er i dårlig forfatning, noe som innebærer nyhugging av mange enkle firkantede kvadrer. I denne forbindelse kommer det godt til syne at steinsaga ikke er presis nok. Selv om vi er svært opptatt av å bevare de gamle håndverksteknikkene har det vært en stor fordel å kunne anskaffet en mer presis kantsag for å lette arbeidet med tilhugging. Det vil i langtidsplanen forsøkt å få rom for innkjøp av ny steinsag.

Veggmaleriene fra ca. 1615 i det gamle Regalierrommet i Nordfløyen i Erkebispegården er i så dårlig forfatning at rommet må holdes stengt. Planen er at maleriene i løpet av fireårsperioden 2008-2012 skal restaureres. Det vil i 2008 igangsettes prosjekt for å kartlegge ressursbehov og omfang av arbeidet. En restaurering av Regalierrommet vil muliggjøre innvendig vandring gjennom hele Erkebispegårdsanlegget.

Bakeriveggen

Vestfasaden på bakeribygningen i Erkebispegården er restaurert. Murpussen var i dårlig forfatning og det var sprekker i murverket rundt tidligere restaureringsarbeider. Veggen ble rensert for sement og slemming. Løs stein ble demontert, og rustne jernbjelker fjernet. Jernbjelken over døren ble erstattet med en murt bærende bue. Låsesteinen i buen ble utformet i kleberstein med Erkebispegårdens våpenskjold fra 1975. 1700-tallskalken ble bevart, og tre mørtelprøver ble analysert i laboratorium for å finne sammensetningen. Gjenoppmuring og pussing ble utført med kalkmørtel: NHL 2 og NHL 3,5.

Fra Bakeriveggen i Erkebispegården. Montering av våpenskjold over dør. Middeltalermuren er avdekket før pussing.

Klebersteinstilgang

NDR har fortsatt bare tilgang på god nok kleberstein fra bruddet Grunnes i Målselv, Troms. Steinen fra dette bruddet er en forholdsvis god stein, men den er noe grov i strukturen ved hugging av finere detaljer. Tester viser at steinen fra Målselv står seg godt mot forurensning, vær og vind. I samarbeid med Dr. Eberhard Wendlers laboratorium i München er det gjort tester av den klebersteinen NDR for øyeblikket har tilgang på.

NDR har også i 2007 samarbeidet med NGU angående muligheter til å åpne andre brudd eller å kjøpe stein fra annet hold, så foreløpig har vi nok tilgang til bra stein, men det må jobbes aktivt med løsninger framover.

I løpet av 2008 vil mulighetene til å åpne et brudd på Tillermoen i Troms bli utredet. Grunneieren er positiv, men vi er fortsatt usikker på om kvaliteten på steinen er så god at vi kan legge ressurser på prøveuttak av stein av denne kvaliteten. Likeså vil vi i løpet av 2008 ta kontakt med et firma som bryter kleber i Sverige for å teste ut deres stein.

Vedlikehold

Målsetning: De første fire åra utføre strakstiltak for å stoppe ytterligere forfall. I løpet av tiårsperioden å heve det generelle tilstandsnivå på alle bygninger. Deretter opprettholde nivået gjennom kontinuerlig vedlikehold.

Som planlagt ble det i 2007 igangsatt tilstandsregistrering av bygningene som NDR forvalter. Det ble gjennomført registreringer av Grenaderen, Vakthuset, Artilleribygget og Kjøpmannsgt. 1c. Registreringene ble gjort etter Riksantikvarens skjema for tilstandsregistreringer av vernede bygninger, der tilstand og konsekvens blir gitt en "grad". Kartleggingen skal sluttføres i 2008, og en vedlikeholdsplan utarbeides, der prioriteringene av arbeidet skal vektlegges ut fra tilstand og konsekvens.

I 2007 fortsatte utbedringene av det elektriske anlegget, gamle kabler ble fjernet, nye alarmledninger lagt i kjeller. På slutten av året fikk vi også gjennomført ny lyssetting i kapellene.

Alder på en del av de tekniske anleggene tilsier at det vil bli nødvendig med utskiftninger og reparasjoner i tida framover, noe det er tatt høyde for i budsjett/planer. Det er igangsatt en prosess for å inngå rammeavtaler med eksterne entreprenører innenfor aktuelle fag.

Artilleribygningen

Etter styrevedtak før jul i 2006, ble det planlagt istandsetting av Artilleribygningen til felles kontorlokaler for Formidlingsavdelingen og administrasjonen. Det ble i løpet av vinteren/våren 2007 gjort en del forarbeider for å kartlegge muligheten for å gjennomføre ombyggingen. Undersøkelsene viste at bygningen er angrepet av muggsopp og råte, med så høye verdier av soppsporer i første etasje at det ble nødvendig å flytte ut alle ansatte fra etasjen. Målinger i Forsvarets lokaler i 2. etasje viste ikke så høye verdier at umiddelbar utflytting var nødvendig. Etter utflyttingen ble det gjort videre undersøkelser som påviste store mangler i de bærende konstruksjoner. Arbeidet i bygningen ble stoppet, men undersøkelsene i forhold til drenering og grunnforhold ble gjennomført i løpet av høsten. Omfanget av restaureringen er meldt departementet, med behov for ekstra bevilgninger for å få gjennomført de nødvendige tiltak.

Råteskader i yttervegg, kontor i Artilleribygningen

Grenaderen

Tilstandsregistreringen som ble gjennomført avdekket et relativt stort vedlikeholdsbehov i Grenaderbygget. I løpet av høsten ble det i sammenheng med undersøkelsene som ble gjennomført i Artilleribygningen lagt drenering i bakgården på Grenaderen, og gjerdet ble satt i stand. Videre arbeider vil bli prioritert i 2008.

Drift

Målsetning: Opprettholde driftsnivået. Utvikle enheten og på sikt, redusere utgiftene til oppvarming/drift.

Driftsenheten har ansvar for alle oppgaver og rutiner som er nødvendig for at byggene og byggenes tekniske installasjoner skal fungere funksjonelt, teknisk og økonomisk. Dette omfatter de ressurser og tjenester som daglig må benyttes for å tilfredsstille bruker/leietakers behov.

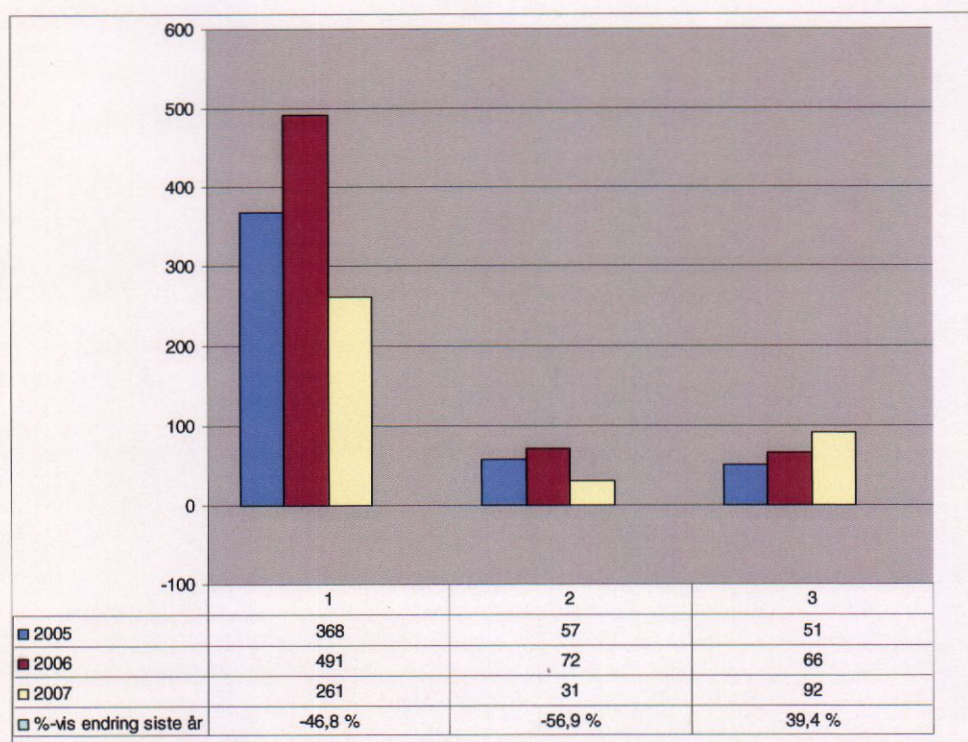
Enheten består av til sammen fem personer, hvorav to på renhold. Arbeidet er en kombinasjon av faste rutinemessige arbeidsoppgaver og uforutsette oppgaver, samt noe enkelt reparasjonsarbeid. De faste kontroller og sjekkrunder er beregnet til å utgjøre ca ett årsverk. Det praktiske samarbeidet med menigheten går bra. Det er i løpet av 2007 satt i gang arbeid med justering av driftsavtalen med menigheten (NDM) for å fange opp det praktiske arbeidet som faktisk gjennomføres, og også avklare praktisk arbeids- og ansvarsfordeling mellom NDR og NDM når det gjelder de nye lys- og lydanleggene.

I løpet av 2007 har en av driftsteknikerne gått ut i permisjon i forbindelse med annet arbeid, og vikar ble etter utlysning engasjert fra verkstedavdelingen. Det er igangsatt prosess med å finne etterfølger for driftsleder, som vil gå av med pensjon i begynnelsen av 2009.

Driftsvakt

Driftsvaktavtalen om hjemmevakt var under revisjon i 2007, og alle på vaktlista ble fristilt fra sine engasjement. Alle har velvillig stått til tjeneste inntil ny avtale kom på plass. Det vil i løpet av vinteren 2008 bli gjennomført opplæring av alle nye driftsvakter.

Telefoner til driftsvakt gikk betraktelig ned i 2007, noe som for så vidt var forventet i og med at de nye anleggene etter hvert vil fungere bedre. Utrykninger fra hjemmevakt gikk ned, da det har vært prioritert å sende vaktsselskap i de tilfeller vår kompetanse ikke har vært nødvendig. De alarmer som fremdeles krever utrykning skyldes for en stor del at alarmer ikke er satt på. En endring av dette krever en kontinuerlig oppfølging og opplæring av brukere, noe vi planlegger å jobbe mer med i 2008.

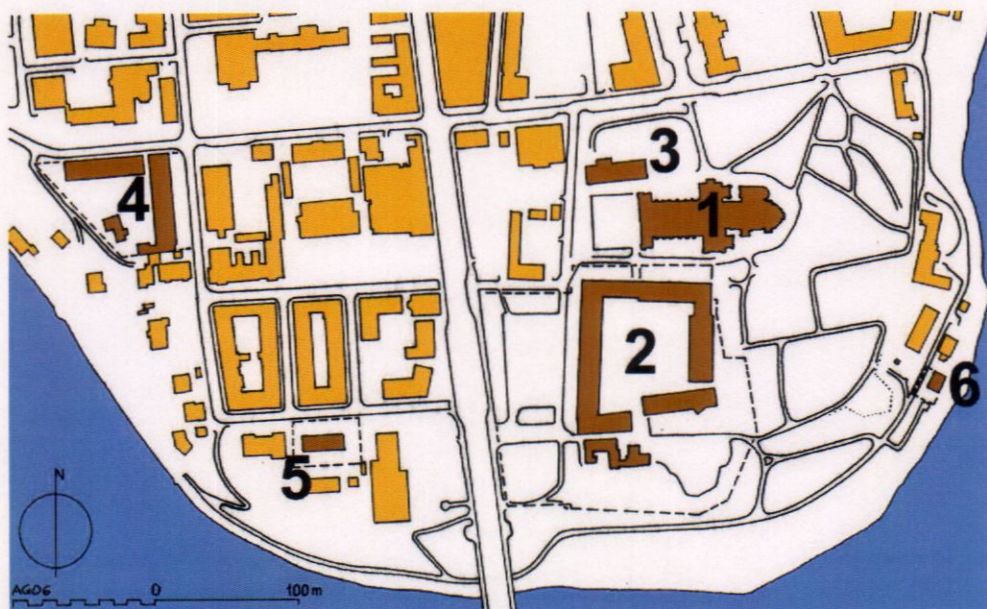

Oversikten omfatter alle henvendelser og utrykninger utenom arbeidstid.

Forvaltning

Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider har forvaltningsansvar for et areal på ca. 34 000 m² med bygninger på i underkant av 17 000 m² som fordeler seg på følgende anlegg:

Henv.	Anlegg	Grunnareal m ²	Gulvareal m ²
1	Nidaros domkirke		2 500
2	Erkebispegården, omkringliggende områder	26 900	9 520
3	Nytt besøkssenter		1 276
4	Bispegata 11, kontor og verksted	5 300	3 036
5	Schirmersgate 3A	1 460	490
6	Kjøpmannsgata 1C	360	100
	Totalt	34 020	16 922

Forvaltning av bygningene blir dekket av planene innenfor restaurering, vedlikehold og drift, mens forvaltning av leieforhold blir ivarettatt av administrasjonsavdelingen.

NDR har gjennom flere år hatt en avtale med Trondheim Bydrift om forvaltning av uteområdene. Denne avtalen ble på slutten av 2007 gjennomgått, og ny avtale som dekker alle oppgaver skal inngås tidlig i 2008.

I 2007 ble det satt opp en rapport over alle arealer og bygninger, som viste oversikter med tomtekart, alle tinglyste heftelser, leieavtaler og øvrige opplysninger som er vesentlige for forvaltningen. I 2008 er det planlagt å få digitalisert alle plantegninger og lagt disse inn i et forvaltningsprogram. Forvaltningstegningene vil danne grunnlag for branntegninger og oversikter over øvrige tekniske anlegg, og også vise faktiske planløsninger til enhver tid.

I Erkebispegården leier NDR ut kontorlokaler i Bispefløyen til Nidaros biskopen og Nidaros bispedømmeråd, samt Liturgisk senter, og til restaurantdrift i Restaurant Grenaderen. Forsvaret disponerer kontorlokaler i Artilleribygget og har eget museum i Vestfløyen; Rustkammeret. Det er tett samarbeid med leietakerne både når det gjelder leieforholdene og bruk av området.

Når det gjelder overordnede aktiviteter, oppgaver og strategier knyttet til Nidarosdomen og området rundt, er det jevnlig kontaktmøter mellom menigheten, kirkelig fellestråd og NDR. Her deltar bl.a. menighetsrådets leder sammen med menighetens kontorsjef og domprost, kirkevergen og direktøren med flere fra NDR.

I tillegg er det koordineringsmøter mellom lederne fra Restaureringsavdelingen og Formidlingsavdelingen fra NDR, og menighetens administrasjon når det gjelder daglige aktiviteter i kirken.

Brann- og sikkerhetstiltak

Målsetning: Alle bygninger skal oppfylle krav til brannsikkerhet og rømning. Klare retningslinjer skal utarbeides og øvelser gjennomføres.

Som oppfølging av tiltaksplanen for brannsikring av Nidarosdomen, ble det i 2007 igangsatt utbedringer i kjelleren, med avgrensning av brannceller. Arbeidet vil fortsette i 2008. Brannovervåkingskamera i sentraltårnet ble skiftet ut, da de som stod der ikke lenger fungerte bra.

Risikovurderinger ble gjennomført av eksterne firma i Erkebispegården og Bispegt.11, og Brannvesenet foretok brannsyn i alle våre bygninger. Det er etter vurdering fra Brannvesenet laget tiltaksplaner for alle bygningene, og arbeidet er fastsatt i planer og budsjett. Alle kontroller på sikringsanlegg i bygningene er gjennomført som planlagt i 2007. I 2008 skal alle branntegninger oppdateres.

Forskning og utredning

Målsetning: Gjennomføre forskning som gir ny viten om de bygninger vi forvalter. Bidra til å sikre grunnlag for det arbeidet som gjennomføres. Kontrollere og dokumentere.

Steinsamlingen Dora

Nykatalogiseringen av steinsamlingen i magasinet på Dora fortsetter. Vi har utviklet en egen database der ny og gammel informasjon legges inn i form av fotos og tekst. Målet med den digitale katalogen er å gjøre materialet søkbart, samt å få muligheten til å kjøre spørringer. Dette gir en helt ny mulighet til å forske i materialet.

Samlingen består av ca. 5 000 stein. Pr. desember 2007 er 1 403 stein identifisert, 1 300 fotografert, en stor del av arkitekt Tverdals gamle kartotek kort skannet og lagt inn i databasen.

Materialtesting kalkmørtel

Det er utarbeidet en plan for testing av ulike kalkmørtler med ulike tilslag, for å kunne sammenlikne herdings- og karbonatiseringsprosessene i mørtelen. Det vil bli utført 40 tester ved NDRs verksted på nyåret 2008.

Materialtesting silikon

I samarbeid med Dr. Eberhard Wendlers laboratorium i München er det gjort tester av silikons påvirkning av steinoverflaten, dvs. hvordan silikon påvirker steinens mulighet til å ta opp og avgi fuktighet.

Den tradisjonelle verktøykassa

Et samarbeid med Norsk Håndverksutvikling som går ut på å rekonstruere og gjenskape tømmerens tradisjonelle verktøykasse. Dette for å lage en komplett verktøykasse for restaureringshåndverkeren av i dag. Prosjektet inneholder studier av gamle verktøy, oppstilling av ulike hypoteser vedrørende fremstilling og produksjonsmetode for originalverktøyet, fremstilling av nye tilsvarende verktøy i henhold til hypotesene, og uttesting av de ulike variantene. Arbeidet har vært utført ved flere anledninger i NDRs smie og snekkerverksted i samarbeid med smeder og tømmerere fra hele Norge, samt en metallurg fra NTNU.

Steinhoggermerkeprosjektet

Det er satt i gang et større utredningsarbeid vedrørende steinhoggermerkene på Nidarosdomen. For 2007 var planlagt arbeid å systematisere det gamle materialet fra undersøkelsene gjennom første halvdel av 1900-tallet, lage en ny katalog og analyse, og relativ bygningskronologi.

Resultatet av dette arbeidet ga en helt ny oversikt over grunnlagsmaterialets mangler. Dette førte til at det ble besluttet å gjøre kontrollregistreringer for å få et inntrykk av avviket. Ved flere utvalgte områder på kirken ble det funnet over dobbelt så mange merker som i tidligere registreringer. Dette indikerer at det sannsynligvis er mellom 10 000 – 12 000 merker i katedralen, og ikke 5000 som det har blitt hevdet tidligere.

Dette kan bety at den offisielle bygningshistorien til Nidarosdomen må skrives om. Vi besluttet derfor å utforme et utvidet prosjekt der vi gjør nye registreringer og gjennomfører en ny analyse for å få bedre kunnskap om bygningens historie.

Myntverkstedet

Som resultat av mistanke om soppvekst i Myntverkstedet i Museet Erkebispegården ble det analysert prøver av jorden. Prøvene viste at hele området er angrepet av muggsopp. Riksantikvaren deltok på befaring og diskusjon om håndtering av saken. Å bevare Myntverkstedet som et kulturminne in situ slik vi gjør i dag (ikke skilt fra grunnen) byr på utfordringer av flere slag når det gjelder vekster og liv. Det er i tillegg til sopp et problem med levende mark.

Det er jobbet frem en plan for sanering av soppskadene, med konkret uttesting av det kjemiske produktet Boracol, som tidligere er testet ut på antikvarisk materiale for Nationalmuseet i København. Boracol vil i første omgang bli påført bare på deler av flisgulvet i Myntverkstedet for å se om det påvirker originalmaterialet.

Konservering

I perioden april - september ble det gjennomført konserveringsarbeid på Nidarosdomen. Dette innebar i hovedsak mikrosandblåsing av gips- og kalsittkorper, samt retusjering av fuger og overganger rundt innfelte biter på korets søndre fasade. I tillegg ble det fjernet biologisk materiale og dueskitt fra strebepilarer og parapetdekk på skipet. Sprekker i fuger på skipets parapeter ble tettet med mørtel.

Fotogrammetrisk oppmåling av korets nordre fasade

Fotogrammetriske oppmålinger utgjør arbeidsgrunnlaget for nesten alt vi foretar oss på Nidarosdomen, slik som bygningsarkeologiske undersøkelser, skadekart, registreringer, restaureringsplaner, arbeid, mm. I 2007 ble oppmålinger av korets nordre fasade fullført. Med disse oppmålingene har vi nå i hovedsak komplette tegninger av koret på Nidarosdomen.

ABM (arkiv – bibliotek - museum)

Målsetning: NDR skal ha sikre, tilgjengelige og oversiktlige arkiv og samlinger.

Planene for arkivet i Besøksenteret ble videreført i 2008. Smia har laget nye opphengsystemer for innrammede bilder og tegninger i arkivet. Disse reolsystemene er montert i det nye arkivet i Besøksenteret. Det er også i samarbeid med Statsbygg jobbet med prosjektering av klimaanlegg for arkivet. Dette er enda ikke på plass, selv om NDR har brukt

ressurser på å følge opp saken. Målsetningen for 2008 er å få tilfredsstillende klimatiske forhold på plass og starte overflytting av arkivmateriale.

I forbindelse med utflyttingen av Artilleribygningen ble også NDRs bibliotek flyttet. Nye lokaler ble innredet i 2. etg. i Fengselet i Bispegt.11, alt arbeid ble utført av egne håndverkere.

Interne prosjekter

Olavsfestdagene

I forbindelse med Olavsfestdagene ble det i 2007 lagt en del ressurser i å få bygd nye boder for NDR, som kan gjenbrukes gjennom flere år. Snekkerverkstedet laget bodene, som ble satt på plass og ferdigstilt med hjelp fra alle verkstedene. Bodrekken bestod av tre "rom", ett for smia, ett for steinhoggerne og et for gipsmakerne. Glassverkstedet fikk plass under svalgangen på Lavetthuset sammen med butikken til Formidlingsavdelingen. Responsen på bodene var god, og vi har nå installasjoner som kan videreutvikles og brukes i åra framover.

Fra montering av bodene i Borggården

Suvenirproduksjon

I 2007 ble det brukt i overkant av 1300 timer til suvenirproduksjon. Hovedtyngden ligger i produksjon av gipsavstøpninger til salg i butikken. I saga ble det utviklet klebersteins telysestaker som et nytt produkt, som ble godt mottatt.

Utstilling: "14+1 Etapper - øvelser i å berøre"

I forbindelse med utstillingen "14+1 Etapper - øvelser i å berøre" (se s.21) er det nedlagt i overkant av 800 arbeidstimer fra Verkstedsenheten, hovedsaklig snekkerverkstedet. Arbeidet besto i første rekke av å bygge en rund vegg på mesaninen i Museet i Erkebisppegården, det ble også laget "trapper" som ble kledd med folie, der glass-skoene ble plassert. Selve monteringsarbeidet ble gjennomført i løpet av en hektisk uke.

Restaureringsavdelingen la ned opp mot 900 arbeidstimer i oppbyggingen og montering av utstillingen.

Formidling

Resultatmål 2

Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider skal forestå formidling av bygningenes historie.

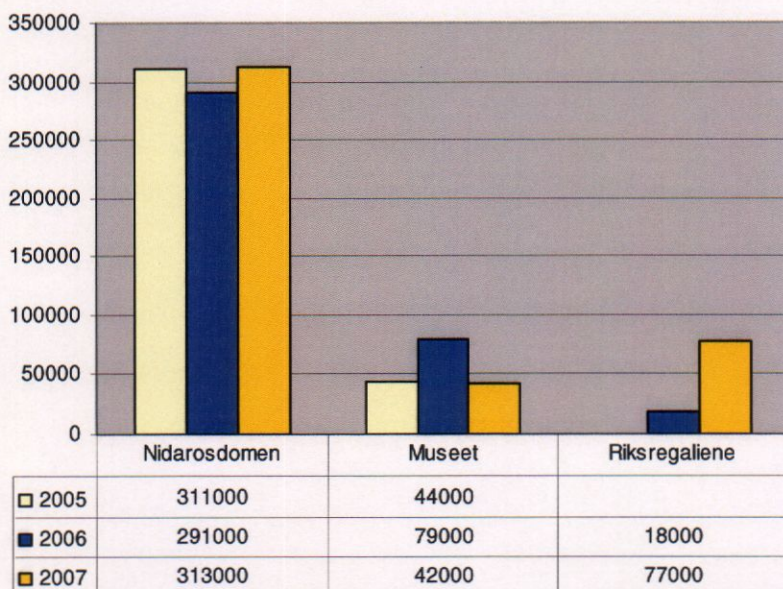
NDR og publikum

Målsetning: *Alle møter med publikum skal kjennetegnes av kvalitet og service.*

Det har vært lagt ned mye arbeid i rekruttering og opplæring av sesongpersonale med fokus på kvalitet og service. Det er arbeidet med bevisstgjøring rundt service og kundebehandling i alle ledd, og dette vil også være en viktig oppgave fremover. Det er behov for å forenkle rutinene ved booking og arbeidet med utvikling av nytt bookingsystem er startet og vil bli videreført i 2008. Dessverre medførte flytting og omlegging av telefonlinje at bestillingstelefonen i perioder ikke var tilgjengelig for våre kunder. Servicenivået for booking og informasjon var derfor ikke godt nok i store deler av hovedsesongen.

Besøkstall

Målsetning: *Besøkstallet skal økes – spesielt i lavsesong.*

Besøk i Nidarosdomen, Museet Erkebispegården og Riksregalieutstillingen

Tellesystemet (IMAS) viser en beskjeden økning i besøket i Nidarosdomen. Museet Erkebispegården har en markant nedgang i besøket i forhold til i fjor og er tilbake på samme nivå som i 2005 og en 4-dobling av besøket i Riksregalieutstillingen. Disse variasjonene i besøk skyldes trolig innføring av fellesbillett. I 2006 var adgang til Museet inkludert i kirkens inngangsbillett. Mange valgte å gå dit i stedet for å besøke Riksregalieutstillingen der de måtte kjøpe egen inngangsbillett. I 2007 ble det innført en fellesbillett for hele anlegget, som har vært svært populær. Erfaringen er at mange av våre besøkende ikke har tid til å besøke hele anlegget, og at de ofte prioriterer kirken og Riksregalieutstillingen. Forberedelsene til kroningsjubileet i 2006 førte også til at mange grupper ble henvist til Museet på grunn av mindre tilgjengelighet i kirken.

Formidlingstilbud

Målsetning: *Utvikle og tilrettelegge tilbud til ulike målgrupper. Tilbudet skal være godt og variert.*

Omvisning

Det tilbys omvisninger for bestilte grupper gjennom hele året. I sommersesongen arrangeres fellesomvisninger på norsk, engelsk, tysk og fransk flere ganger daglig. Hurtigruten utgjør i underkant av 30 000 besøkende, og har en liten økning i forhold til fjoråret. Cruisebesøket har også holdt seg stabilt.

Sommertilbud til barn

Også i år har "Skoletime i tårnet" og "Bygg en katedral", vært tilbud til barn i høysesongen. Dette inngår også som en del av Olavsfestdagens program. Det var godt besøk under Olavsfestdagene, mens oppslutningen er svært varierende resten av sommeren.

"O Helga Natt"

Samarbeidet med Trondheim kommunes kulturtiltak for eldre "Den kulturelle Spaserstokken", ble videreført i 2007, med gjentakelse av førjulsarrangement med konsert og enkel bevertning, "O Helga Natt" i Øysteinsalen. Arrangementet var godt besøkt.

Englesøndag

Familiearrangementet "Englesøndag", 1. søndag i advent ble gjentatt også i år. Små og store kunne delta på engleverksted i samarbeid med Kunstsikolen på Rotvoll, Englejakt i kirken og fortellerteater i Museet. I underkant av 100 personer deltok. Det er mange tilbud til denne målgruppen tidlig i desember som vi konkurrerer med, og været var heller ikke på vår side med vind og regn. Vi anser det likevel som viktig å gjennomføre dette for å få erfaringer for å utvikle det videre og finne vår nisje.

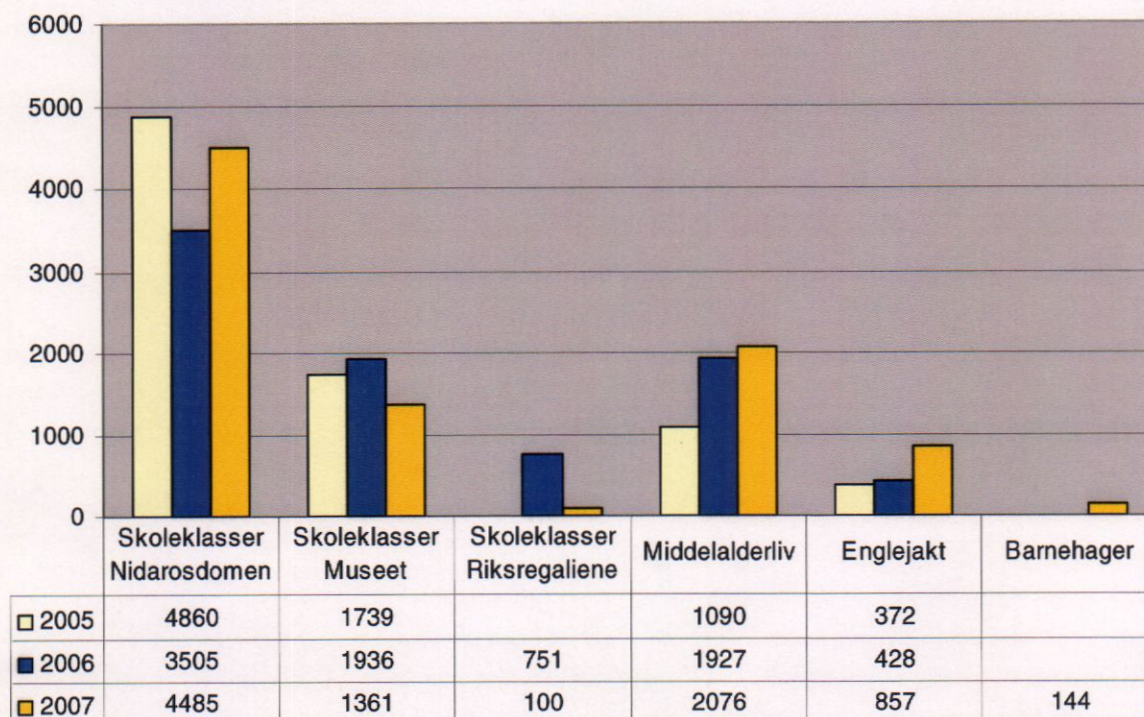
Temaomvisning

Det ble også i høst arrangert temaomvisninger i Nidarosdomen for byens befolkning. I tillegg til "Kunsthistorisk vandring", "Vestfronten" og "Vandring i høyden", kunne man delta på to nye omvisningstilbud: "Grav og krypt", omvisning i kirkens gravsteinsutstilling og "Tak og tårn", som ga besøkende mulighet til å betrakte kirken fra helt nye vinkler og høyder. Det var gjennomsnittlig 20 personer pr. omvisning; totalt i underkant av 300 besøkende.

Skolebesøk

Målsetning: *Utvikle en læringsarena for regionens skoler og barnehager.*

Det er en økning i skolebesøket til Nidarosdomen på ca. 25 %, mens skolebesøket i Museet Erkebispegården har avtatt noe sammenlignet med 2006.

Figur: Besøksutvikling skoler (antall elever)

Riksregalieutstillingen har et svært lavt skolebesøk med kun 100 elever. Nedgangen her skyldes bl.a. at omvisning i Riksregaliene ikke lenger inngår i Den kulturelle skolesekken. Vårt dramabaserte tilbud "Middelalderliv" er fortsatt et av våre kjerneprodukter. Tilbudet inngår i "Den kulturelle skolesekken", og tilbys til alle 6.klassinger i Trondheim.

Førjulstilbud

Det har vært foretatt en betydelig oppgradering og kvalitetsheving av førjulstilbudet til skoler og barnehager med videreutvikling av manus og utvidelse av det totale tilbudet. Det er utarbeidet manus til en liten englestund i forkant av englejakten som vi arrangerer i Nidarosdomen. Der får ungene være med å lete etter engler både høyt og lavt. Tilbakemeldingen fra deltakerne har vært svært gode og opplegget har fanget stor interesse. I tillegg har vi arrangert engleverksted i Besøkssenteret, der barna har fått lage sine egne engler. Det var en positiv erfaring å bruke arealet på mesaninen til dette, og barna tilførte liv og aktivitet til bygget. Tilbudet ble svært godt mottatt og har en dobling av besøket i forhold til 2006.

Utstillinger

Målsetning: Planlegge, og gjennomføre et variert utstillingsprogram.

Borgny Svalastog: "14+1 Etapper - øvelser i å berøre"

Utstillingen "14+1 Etapper – øvelser i å berøre" er laget av kunstneren Borgny Svalastog for Pilegrimsmuseet i Santiago de Compostela. Utstillingen består av 10 ulike verk, med store variasjoner i materialer, teknikker og størrelser. Den åpnet i Spania i 30. juni 2006, og har siden vandret til Reykjavik på Island, Torshavn på Færøyene, Hamar og Trondheim med avslutning i Silkeborg i Danmark.

Oppbygging og montering av utstillingen ble utført av Verkstedsenheten, mens Formidlingsavdelingen hadde spesielt ansvar for planlegging av åpningsarrangementet der også kunstneren deltok og utforming av brosjyremateriell, markedsføring med mer.

Utstillingen stod i Trondheim fra 30. juni til 5. august 2007. Den ble også markedsført gjennom Olavsfestdagene som arrangerte en reåpning av utstillingen av statsråd Trond Giske. De ulike elementene var plassert rundt i anlegget, med deler i Besøksenteret ved Vestfrontplassen, i Nidaros Domkirke (søndre Vestfronttårn) og i Erkebispegårdsanlegget der både kapellet, Lavetthuset og Museet var tatt i bruk.

I tillegg til de verkene som er vist på de øvrige utstillingsstedene, ble også verkene "Requiem for Qana", "Fugl Fønix" og "Rød vegg" vist i Trondheim.

"Requiem for Qana" og "Rød vegg" sammen med en del av glasskoene i Museet i Erkebispegården.

*Fra 2.etg. Lavetthuset
(regalieutstillingen)*

"14+1 ETAPPER"

Memento Mori

Memento Mori – en utstilling om gravskikken blant Trondheims borgerskap på 1700-tallet, åpnet 2. november i Museet Erkebispegården. Utstillingen er produsert på oppdrag for Jubileumskomiteen for Vår Frues kirkes 800-års jubileum.

Butikk og kafé

Kafeen

Målsetning: Etablere kafeen som en del av byens kaféliv.

Etter at avtalen med tidligere driver ikke ble forlenget, hadde Formidlingsavdelingen ansvaret for kafeen fra februar til juni. Bakeriet Selskapsmat AS tok over driften av kafeen fra 1. juni. Kafeen har fått navnet "To Tårn". Den har fått ny profil og meny, som er blitt godt mottatt av våre besøkende. Offensiv holdning med vilje til å tilpasse seg ulike sesonger og målgrupper, har også gitt gode resultater for kafeens omsetning i 2007.

Butikken

Målsetning: Utvikle butikken og øke omsetningen.

Butikkvirksomheten har i 2007 hatt tre utsalg; Besøkssenteret, Riksregaliene og Museet. Besøkssenteret er nå etablert som hovedbutikk, med produkter knyttet til Nidarosdomen, Erkebispegården og Riksregaliene.

Fra Besøkssenteret og butikken.

Med bakgrunn i erfaringene fra første driftsår i 2006, ble det i september foretatt en større omflytting i Besøkssenteret. Dette for å samle butikken og gjøre lokalene mer fleksible for bruk uten at butikken er åpen, og for å oppnå nærhet mellom kunder, varer og salgsmedarbeiderne.

I et samarbeid med kafeens drivere ble det gjort felles tiltak for å gjøre butikken og Besøksenteret bedre kjent blant byens befolkning i høst. Turistrelaterte produkter ble tonet ned og butikken endret fokus og vareutvalg mot målgruppen "hjemmepublikum". Målet må sies å være nådd da resultatet ble en omsetningsøkning i november/desember på 25 %.

Vi har også i år hatt salgsbod på historisk marked, *Olavsfestdagene*, med "historiske riktige" produkter.

Produktutvikling

To av satsingsområdene for 2007 har vært synliggjøring av bygghytta/håndverkstradisjon og større fokus på St. Olav i vareutvalget. Dette har resultert i en gipskopi av St. Olav og lysestake i kleberstein produsert på eget verksted i tillegg til en rimeligere miniatyr av St. Olav. Produktene er tatt godt imot av publikum.

For å oppnå målet om økt salg/omsetning av turistrelaterte produkter i sommersesong, ble det inngått et prøvesamarbeid med ny leverandør. Dette har ført til at vi har fått flere nye spesialprodukter, deriblant en miniatyr av Nidarosdomen. Salget av produktene har vært svært godt og målet om økt salg i turistsesong er oppnådd gjennom en økning på 34 % i forhold til sommersesong i 2006. Samarbeidet har også vært vellykket og videreføres.

Det er ikke publisert nye bøker på eget forlag i 2007.

Varesalg

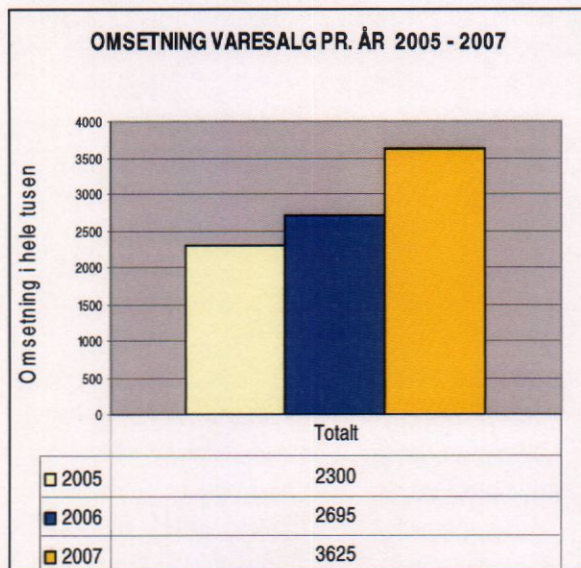
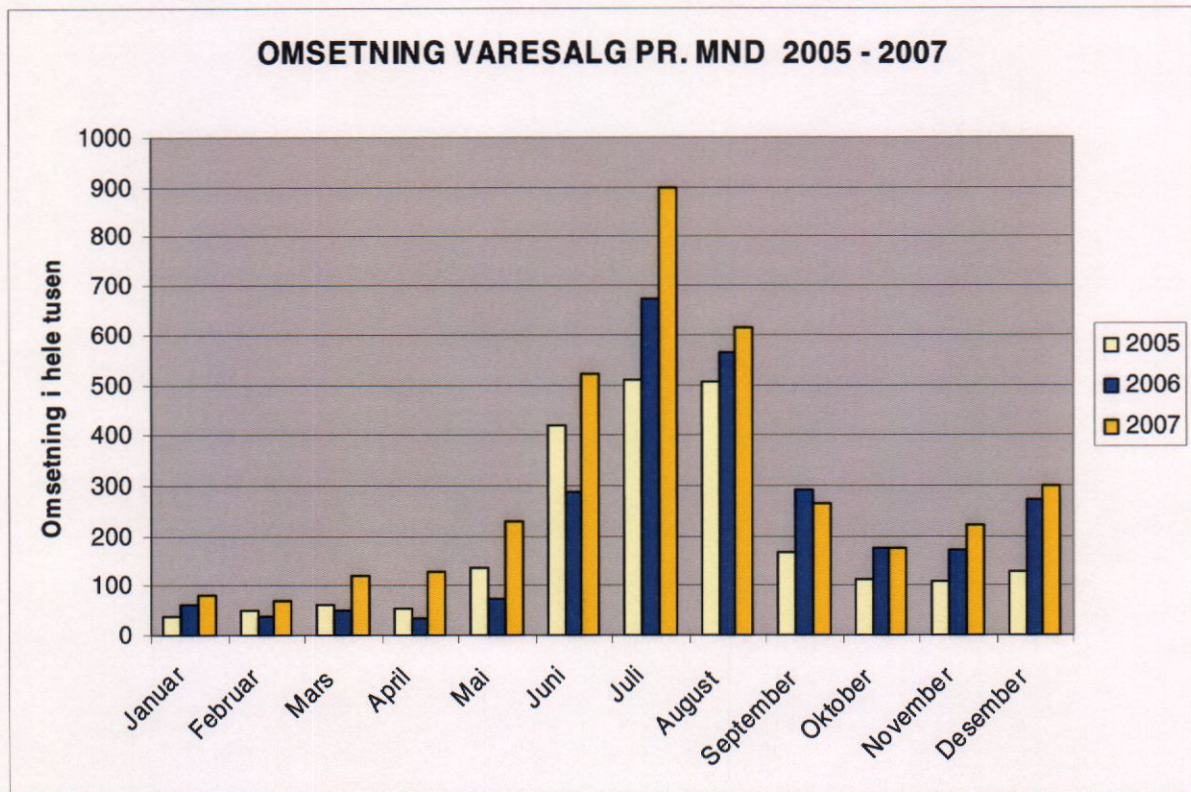
Butikkens omsetningskrav for 2007 var kr. 2 800 000. Dette målet ble nådd med god margin, ettersom omsetningen til slutt ble kr 3 623 000. Dette er en økning på 36 % i forhold til 2006. I tillegg kommer salg av konsertbilletter for menigheten med kr 476 000.

Årsaken til økningen er flerdelt. Det har vært en satsing på bredere utvalg, bedre eksponering og salg av turistrelaterte produkter i sommersesong. Mindre bruk av billettluke har fått flere besøkende inn i Besøksenteret for å kjøpe billett. I tillegg har det vært jobbet med tettere oppfølging av salgsmedarbeidere for å motivere til større kundekontakt og salg.

Lysestaker i kleberstein i forgrunnen.

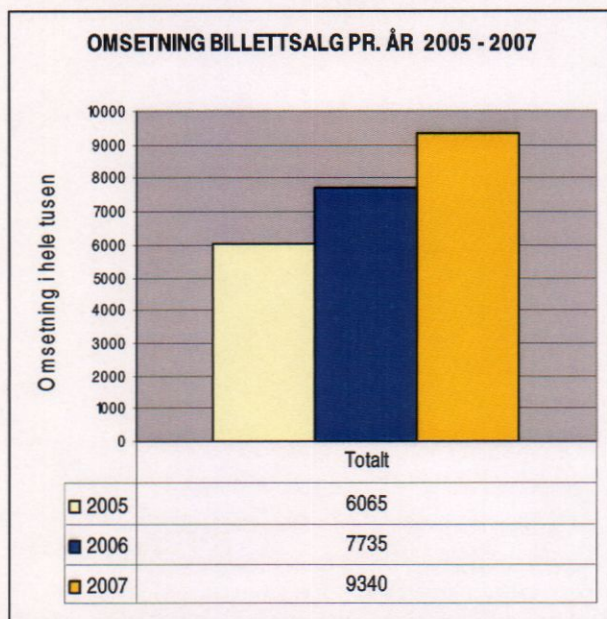
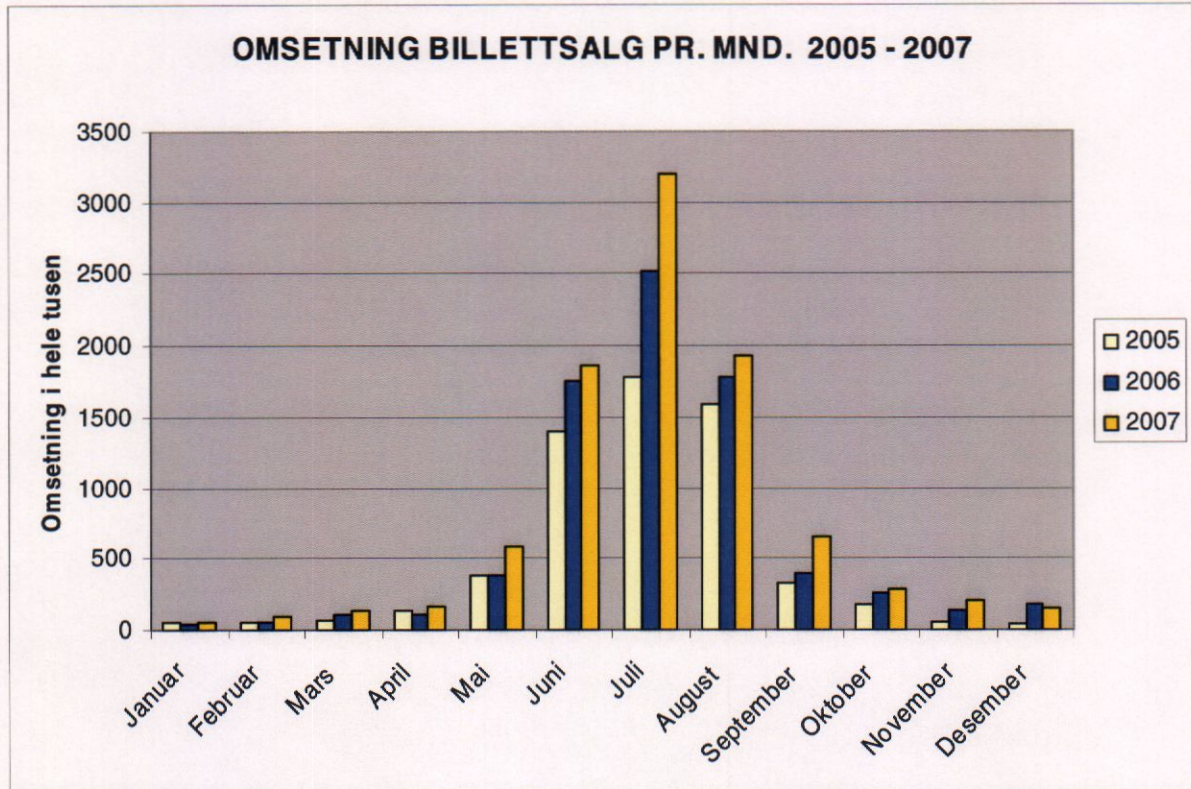
Omsetningsøkningen fordeler seg over alle måneder, men er størst sommersesongen (5 mnd). Den sto alene for hele 70 % av årets omsetning. Julehandelen (6 uker) sto for 13 % mens de resterende 17 % fordeler seg over resten av året (5 ½ mnd).

* Salg av konsertbilletter for menigheten er ikke medregnet.

Billettsalg

Ved årsskiftet ble det innført fellesbillett for hele anlegget/alle tilbud, og billettinntektene fikk en økning på hele 1,6 mill. kroner, 21 %. Flere tiltak har vært gjennomført for å markedsføre og selge fellesbilletten. I tillegg er det satt fokus på viktigheten av billettkontroll.

Markedsføring

Målsetning: Arbeide med bedring av informasjon og markedsføringstiltak.

Det er arbeidet med bedring av informasjon om markedsføringstiltak innenfor gitte økonomiske rammer. NDR var presentert på Reiselivsmesse på Lillehammer i januar, og deltok på seminar med tema Midt-Norsk Reiseliv, der flere av regionens aktører deltok.

Hjemmesiden ønskes brukt mer aktivt til markedsføring av anlegget og det er arbeidet med å bedre informasjonen og se på muligheter for en større tilpasning til dagens behov. Det er gjort endringer og utarbeidet nye tekster både for butikk, skoletilbud med mer. Dette er trolig årsaken til at vi har hatt en økning i bestillinger fra bokhandlere av NDRs utgivelser. Bøkene har i flere år vært registrert på Mentor - søkemotor for bokhandlere, men nå også lagt ut på egne hjemmesider.

Serien med gipskopier har fått en egen "flyer" til bruk for markedsføring. Butikken er medlem i "Samarbeidsgruppen Midtbyen", som gir mulighet for samarbeid med andre midtbybutikker om annonsering og andre tiltak. Blant annet kan vi nå ta imot "Midtbysekken" som betalingsmiddel.

Mediedekning

TV-Adressa (lokal TV) laget en serie om restaureringsarbeidene med fokus på håndverkene. Serien var i fem episoder på rundt 5 minutter, og ble sendt i desember 2007. NRK TV gjorde opptak både fra kirken og Erkebispegården til en ny serie med Torkjell Berulfsen, "Berulfsens pengebinge". I adventstiden hadde både NRK radio og Frokost-tv innslag fra førjulstilbudet "Englejakt".

Representasjonslokaler og utleie

Målsetning: Fortsatt satsning på utleie – spesielt kurs og konferanse

Antall arrangement:

	Nordfløy	Øysteinsalen	Utendørsarrangement
2005	52	50 (+ 51 korøvelser)	20 enkeltarrangement
2006	43	61 (+ 57 korøvelser)	18 enkeltarrangement
2007	43	59 (+ 53 korøvelser)	11 enkeltarrangement

Vertskapsfordeling i Nordfløyen:

	Regjeringen	Trondheim kommune	Rektor NTNU	Kirken	Fylkesmann	Direktør NDR
2006	1	37	1	2	1	1
2007	1	33	3	4	0	2

Rundt 11 000 gjester var på arrangementene i Nordfløyen i 2007. Økningen skyldes særlig to store internasjonale mottagelser i høst, hvor opp mot 1 500 gjester ble bospist samtidig. Borggården og alle innendørs lokaler ble tatt i bruk, dette viser hvor fleksibelt anlegget kan være. Antallet middager ligger er 7, mot 10 året før. Det var to konserter i middelalderlokalene.

Øysteinsalen

Fylkesmannen har valgt å legge Statsborgerseremonien for Sør-Trøndelag til Øysteinsalen. Seremonier ble gjennomført i juni og oktober. De nye statsborgerne var først med på en

høytidelig seremoni, deretter gikk alle over for å se på Riksregaliene, et tilbud hvor NDR gikk inn som samarbeidspartner med Fylkesmannen, og til slutt var det lunsjservering i salen.

25. september åpnet HKH Kronprins Haakon konferansen "Mat og handel" i Øysteinsalen i regi av Nidaros biskop og Fylkesmannen i Nord- og Sør-Trøndelag. I 2007 var det en vielse i Øysteinsalen for første gang, det ble spilt inn en CD i salen, og i november var det brudeshow, bare for å nevne litt om mangfoldet.

Nasjonalt kompetansesenter

Resultatmål 3

Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider skal videreutvikles som et nasjonalt kompetansesenter for restaurering av verneverdige bygninger i stein.

Målsetning: Utvikle kompetansen internt. Formidle kunnskap om håndverk og restaurering av steinbygninger. Gjøre kompetansesenteret kjent. Gjennomføre eksterne oppdrag, rådgivning og praktisk arbeid.

Bachelorgrad i Teknisk bygningsvern og restaurering

I løpet av 2007 har samarbeidet mellom NDR og Høgskolen i Sør-Trøndelag (HiST), manifestert seg i en godkjent bachelorgrad i Teknisk bygningsvern og restaurering. Styret ved HiST vedtok studieplanen i juni 2007 og styret ved NDR godkjente samarbeidsavtalen med HiST i oktober 2007. Høsten 2008 igangsettes det for første gang i landet, en 4-årig bachelorutdanning i Teknisk bygningsvern og restaurering.

Utdanningsløpet bygger på NDRs interne restaureringsopplæring etter endt svennebrev/ fagbrev og HiSTs erfaring med etter- og videreutdanning (EVU) innen bygningsvernet.

I partnerskap med en rekke institusjoner og museer, erfarne restaureringshåndverkere m.fl. legges det opp til en praktisk utdanning der praksis utgjør en vesentlig del av grunnutdanningen. Gjennom deltagelse og opplæring, skal studenten tilegne seg bred og allsidig innsikt i praktisk restaureringsarbeid.

Bredefaglig kompetanse på 90 studiepoeng: It/ frihåndstegning/ modellering, fagutvikling, oppmåling og dokumentasjon, bygningshistorie, byggeprosess og forvaltning, konstruksjonslære.

Praksisstudiet skjer under veiledning av praksisansvarlig, praksisveiledere og faglærere i det etablerte nettverket, samt selvstudium. Spesialfaglig/ tverrfaglig praksis og hospitering utgjør til sammen 90 studiepoeng.

Fire av restaureringsassistentene vil bli studenter ved studiet. Våre restaureringsteknikere kan også være interessert i å få den akademiske graden en bachelor i teknisk bygningsvern gir. De vil i tilfelle få fritak for de fag de allerede har gjennom vår interne opplæring. En bachelorgrad gir mulighet til en videre praktisk akademisk karriere, slik at NDR om noen år kanskje har håndverkere med doktorgrad i smedkunst, steinhugging eller gipsmakerfaget!

Eksterne oppdrag

I 2007 gikk i underkant av 10 % av arbeidstida i Verkstedsenheten med til eksterne oppdrag. Av dette utgjorde glassarbeider omtrent to tredjedeler. I 2006 utgjorde prosjektene for Statsbygg i forbindelse med Besøkssenteret omtrent halvparten av timene på eksterne prosjekt.

I 2007 har gips hatt en stor økning i eksterne prosjekter, i første rekke på stukkaturarbeid på eldre bygninger i Trondheim. Glassverkstedet hadde flere større oppdrag; restaurering av vinduer i Tingvoll kirke og ikke minst nye glassmalerier i Drammen Katolske Kirke. Disse glassmaleriene er utformet av Bård Sagfjæra.

Smia var engasjert i utforming av opplæringsplan for VG2 i smedfaget, og har i samarbeid med andre smeder stått for undervisning til to elever fra Verdal videregående skole, et prosjekt som vil fortsette våren 2008. I tillegg var smia representert i en referansegruppe for gjennomgang og kvalitetssikring av VG3 for smedfaget. Murverkstedet har fulgt opp entreprenører som har gjort utbedringsarbeider på Snåsa Kirke, med rådgivning og praktisk opplæring. Det ligger allerede ved inngangen til 2008 en "ordrerreserve" som tilsier at vi skal nå budsjettmålene for året.

	2007	2006
Gips	384	427
Glass	1 753	541
Mur	141	111
Sag	33	114
Smie	270	271
Snekker	7	122
Steinhogger	35	332
Totalt	2 622	1 916

Tid til eksterne prosjekter fordelt på de ulike verkstedene

Fra montering av glassmaleriene i St. Laurentius katolske kirke i Drammen

Vår Frue kirke – 800 år

I forbindelse med Vår Frue Kirkes 800-årsjubileum i år har NDR vært representert i jubileumskomiteé og i redaksjonskomiteé for utgivelse av jubileumsboken. Representanten har også bidratt med eget kapittel i jubileumsboken.

Kompetanseheving

Lærlinger

NDR har i løpet av 2007 ført 2 lærlinger fram til svennebrev. En i blyglassmesterfaget og en i smedfaget.

Restaureringsassistenter

I april ble det ansatt 5 nye restaureringsassistenter i verkstedet. Tre av disse er ansatt som lærlinger, to i steinhoggerverkstedet og en i gipsverkstedet. Lærlingene vil i løpet av de nærmeste årene gå opp til svennebrevet innefor sine respektive fagområder. NDR er nå godkjent opplæringsbedrift i steinhoggerfaget, gipsmakerfaget, smedfaget og blyglassmesterfaget.

På mur og i snekkerverkstedet ble to restaureringsassistenter ansatt, disse har lang fartstid innenfor faget.

Utvexling

En steinhugger fra Tyskland arbeidet i steinhoggerverkstedet hos NDR i 4,5 måneder fra april og ut august som en utvekslingsordning med Baden-Württemberg stipend. Dette samarbeidet vil fortsette, og gir også mulighet for våre håndverkere for et utenlandsopphold. Vi vil også jobbe videre for å få til utveksling med engelske katedralbygghytter.

Kurs, konferanser og seminarer

I løpet av året har det vært avholdt en rekke kurs og seminarer som Restaureringsavdelingen har deltatt på. (antall deltakere i parentes)

- Kompetanseheving:
 - Vindusrestaurering (2)
 - Linoljekurs (3)
 - Økseseminar (2)
 - British Lime forum (3)
 - Asbest kurs (2)
 - Truck kurs (4)
 - Kjemikaliekurs (1)
 - Teglseminar (1)
 - Årsmøte smedforeninga (2)
 - Ulike reiser i forbindelse med fagbrevet i gipsmakerfaget. (1)
- Seminarer:
 - Dombaumeistertagung Soest (1)
 - Årsmøte Cathedral Architects Association, Peterborough (2)
 - Annual Conference European Association for Archaeologists (1)
 - "Grubleseminar" på Veøy kirke og kaupang, Veøy. (1)
 - Nordisk kirkesymposium for kirkearkeologi, Danmark. (1)
 - Nordisk historikermøte, Island. (1)
 - Nordisk ruinseminar, Færøyene. (1)
 - Seminar om "Tegl og stein i middelalderen", Oslo. (1)
- Studieturer/kurs:
 - Studietur York og Lincoln (2)
 - Studietur steinhoggermerker (1)

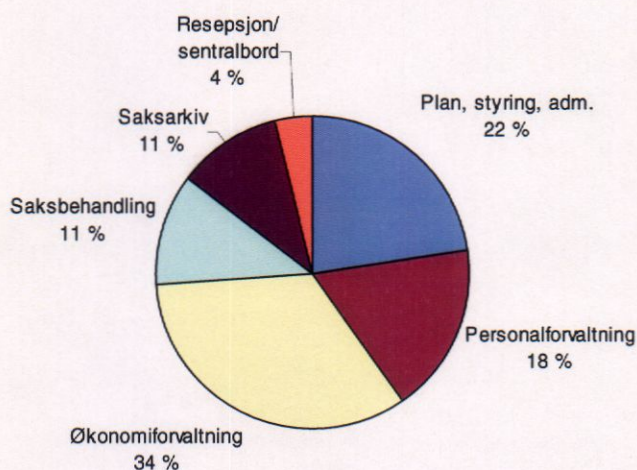
- Studietur og møte med britisk ekspert på steinhuggermerker, Storbritannia. (1)
- Kurs: Ny som leder, Oslo (1)
- Annet
 - Geoforum 2007 – Foredrag om fotogrammetri på Nidarosdomen, Tønsberg. (1)
 - Stortingshøring om håndverk – Fremlegg av bachelorsamarbeidet med HiST, Oslo. (2)
 - Partnerskapseminar om EØS midler til kulturminnevernet, Praha. (2)
 - KAFF-konferanse om kulturminner og forskning, Lillehammer. (1)
 - Opponent ved doktordisputas ved Universitetet i Århus (Ø. Lunde)
 - Sensor ved hovedfagseksamener ved Universitetet i Oslo (Ø. Lunde)

Organisasjon og administrasjon

Personal-, økonomiforvaltning og fellestjenester

I tillegg til personal- og økonomiforvaltningen, ivaretar Administrasjonsavdelingen fellestjenester som saksarkiv, resepsjon/sentralbord i Bispegata 11, fraværsregistrering samt sekretariat for direktør og styre. I forbindelse med utarbeiding av plan- og styringsdokumenter, ble timelisteføring innført fra september.

Avdelingens 3,8 årsverk fordeler seg som følger:

Økonomi

NDRs virksomhet finansieres gjennom årlige driftsbevilgninger over statsbudsjettet, i tillegg til egne inntekter. Statstilskuddet utgjør ca. 58 % av driftsbudsjettet.

De samlede lønns- og driftsutgiftene var på 44,325 mill. kroner i 2007 og fordeler seg med 23,7 mill. kroner i lønnskostnader og 20,62 mill. kroner i driftskostnader.

Opp mot 50 % av driftskostnadene gikk til husleier og løpende drift av bygninger og anlegg. De resterende midlene gikk til å ivareta restaurerings- og vedlikeholdsoppgaver, publikumsorientert virksomhet og til fellestjenester.

50 % av inntektene kommer fra billettinntekter i Nidaros domkirke, Museet Erkebispegården og Riksregalieuutstillingen. Inntekter fra salg av bl.a. suvenirer, bøker, konsertbilletter mv. utgjør 24 %.

De resterende inntektene kommer fra restaurerings- og verkstedsoppdrag, leieinntekter og tilskudd/refusjoner.

Det var ved utgangen av året et mindreforbruk på kr. 788 000, som er søkt overført til 2008.

HOVEDTALL 2007

0342.01/3342 Nidaros Domkirke m.m.

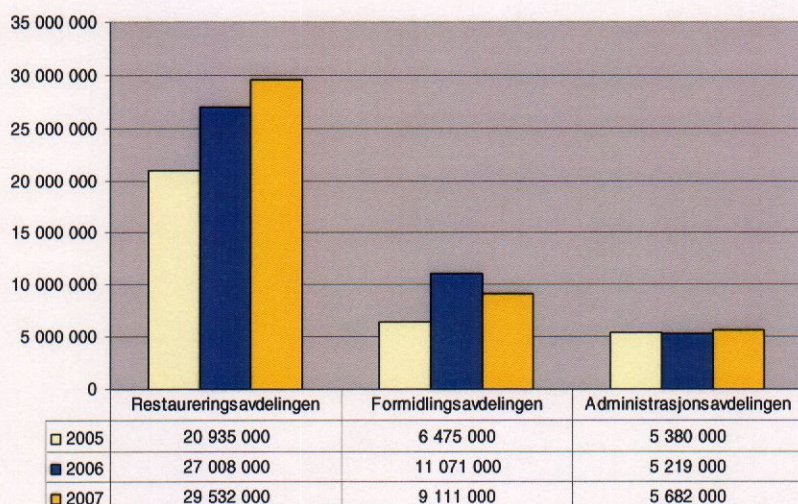
DRIFTSINNEKTER	2007	2006	2005
Overført fra forrige år	-983 000	1 228 000	-312 000
Statstilskudd	27 334 000	25 470 000	20 639 000
Salgsinntekter	4 329 000	3 239 000	2 758 000
Billettinntekter	9 342 000	7 732 000	6 063 000
Oppdragsvirksomhet	951 000	1 259 000	997 000
Leieinntekter	2 871 000	2 454 000	2 353 000
Andre tilskudd	738 000	362 000	810 000
Refusjoner	531 000	571 000	954 000
SUM DRIFTSINNEKTER	45 113 000	42 315 000	34 262 000
DRIFTSKOSTNADER¹			
Restaureringsavdelingen			
- lønnskostnader	14 609 000	12 583 000	12 482 000
- driftskostnader ²	13 733 000	13 760 000	8 453 000
- riksregalieutstillingen, vakthold	1 190 000	665 000	
Formidlingsavdelingen ³			
- lønnskostnader	5 958 000	6 187 000	4 694 000
- driftskostnader	3 153 000	4 884 000	1 781 000
Administrasjonsavdelingen			
- lønnskostnader	3 157 000	2 965 000	3 176 000
- driftskostnader	2 525 000	2 254 000	2 204 000
- riksregalieutstillingen			244 000
SUM DRIFTSKOSTNADER	44 325 000	43 298 000	33 034 000
DRIFTSRESULTAT	788 000	-983 000	1 228 000

¹ Lønns- og driftskostnadene er forholdmessig omregnet i forhold til omfordeling av oppgaver i 2007, bl.a. ved at Driftsenheten ble flyttet fra Administrasjonsavdelingen til Restaureringsavdelingen.

² Økningen fra 2005 til 2006 skyldes bl.a. husleie i og drift av Besøkssenteret som åpnet juni 2006.

³ Økning i lønns- og driftskostnader i 2006 kommer som følge av åpningen av Besøkssenteret og Riksregalieutstillingen, bl.a. ved innkjøp av inventar og utstyr til Besøkssenteret.

Ressursbruk

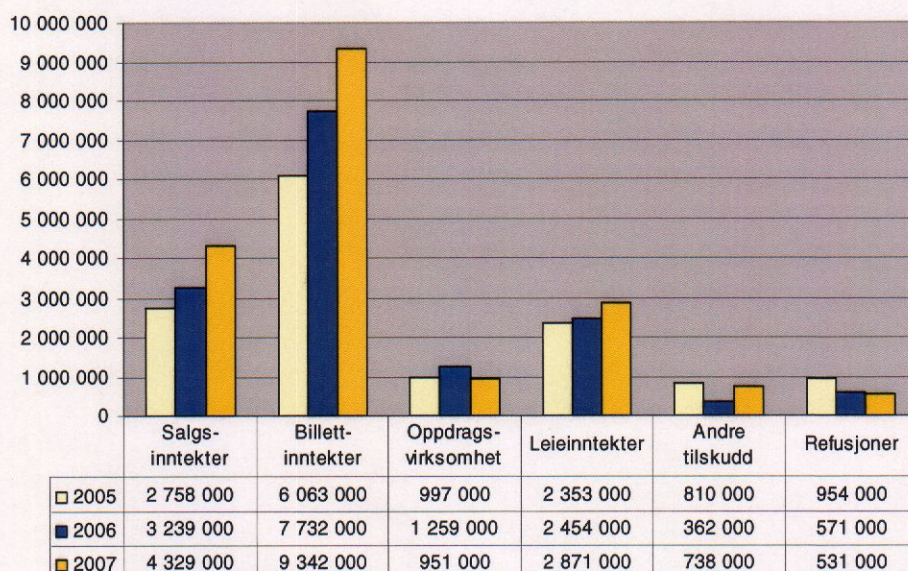

Restaureringsavdelingen, som har ansvar for restaurering, vedlikehold, drift, forskning og utredning, ABM og brann- og sikkerhet hadde ved utgangen av 2007, 37 ansatte. Lønnsutgiftene kom på ca. 14,6 mill. kroner. Av de resterende 15 mill. kroner gikk ca. 9 mill. kroner til husleie og drift av bygningen og 1,2 mill. kroner til vakthold i Riksregalieutstillingen. De resterende midlene gikk bl.a. til generelt vedlikehold, videreføring av arbeidene i henhold til restaureringsplanen for Nidarosdomen, kartlegging og mindre skadebegrensende tiltak i Artilleribygget i Erkebispegården og HMS-relaterte tiltak.

Formidlingsavdelingens lønnsutgifter utgjør ca. 5,9 mill. kroner. I tillegg til 6 faste ansatte er det ca. 50 korttidsengasjerte guider og verter som ivaretar vertskapsfunksjonen overfor besøkende. Øvrige driftsutgifter omfatter bl.a. innkjøp av varer for videresalg, produktutvikling og -tilvirking, oppdatering og videreutvikling av publikumstilbudene og kursing og opplæring av guidene og vertene.

Administrasjonsavdelingens lønnsutgifter omfatter 5 stillinger, inkludert direktør. Staben ivaretar alle fellestjenester, herunder personal- og økonomiforvaltning og saksarkiv.

Inntekter 2005 - 2007

Inntektskravet for 2007 var på 12,827 mill. kroner, fordelt med 2,105 mill. kroner under leieinntekter og 10,722 mill. kroner under salg, billettsalg og oppdragsinntekter. De totale inntekter, tilskudd og refusjoner utgjorde til sammen 18,231 mill. kroner og resultatet ble merinntekter på til sammen 5,404 mill. kroner. I tillegg til dette kommer refusjoner fra NAV med kr. 531.000.

Billett- og salgsinntekter viser en betydelig økning i forhold til foregående år. Økningene i salgsinntektene er en direkte følge av at butikken flyttet inn i større og bedre arealer i Besøkssenteret, samt at åpningstiden ble utvidet. For å trekke alle besøkende inn i Besøkssenteret ble det lagt om til at alt billettsalg foregår fra innvendige salgsdisker, i stedet for fra utvendige salgsluker. I tillegg sto NDR for salgsvirksomheten i kafeen frem til 1. juni, da nye leietaker/driver overtok.

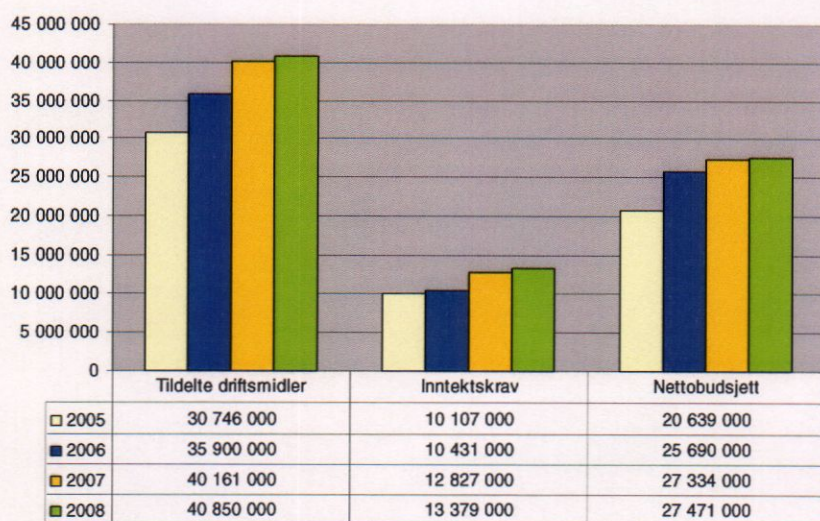
Omlegging av prissystemet og innføring av fellesbillett, som omfatter Nidarosdomen, Riksregalieutstillingen og Museet Erkebispegården, har gjennom de økte inntektene vist seg å gi gode resultater.

Andre tilskudd omfatter i tillegg til driftsavtalen med Kirkelig Fellesråd og menigheten tilskudd fra kommunen, fylket og privat stiftelse i forbindelse med Borgny Svalastogs utstilling, 14+1 etappe, samt støtte fra Riksantikvaren til prosjekt med registrering sv steinhuggermerker.

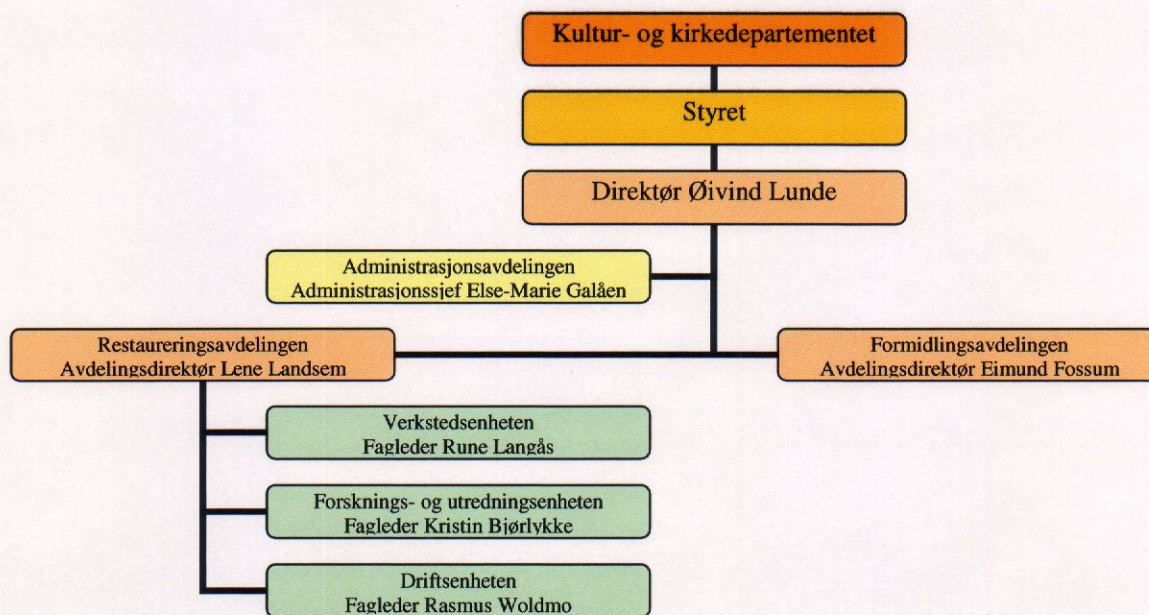
Refusjoner omfatter refusjon av syke- og fødselspenger fra NAV.

Budsjettutvikling 2005 – 2008

I tildelingen for 2008 er det en økning under tildelte driftsmidler med kr. 689 000 i forhold til 2007. Kr. 552 000 forventes dekket inn gjennom økt inntektskrav. Nettoøkningen er på kr. 137 000 kroner.

Organisasjon og ansatte

I 2007 ble Driftsenheten, samt en rådgiverstilling, flyttet fra Administrasjonsavdelingen til Restaureringsavdelingen som permanent ordning. Restaureringsavdelingen har dermed tre enheter, med en fagleder for hver enhet. Ansvaret for de ulike hovedarbeidsfeltene er fordelt mellom enhetene, men det legges vekt på samarbeide i prosjekt og at det totalt er en avdeling.

Ansvaret er fordelt slik at Verkstedsenheten har ansvar for restaurering og vedlikehold. Forsknings- og utredningsenheten; forskningsoppgaver og ABM (arkiv, bibliotek, samlinger). Driftsenheten; driftsoppgaver – tekniske anlegg, renhold, brannsikring og sikkerhet.

1. februar fratrådte avdelingsdirektøren for Formidlingsavdelingen sin stilling og tilsetningsprosess ble igangsatt. 1. september tiltrådte ny avdelingsdirektør. En måned før startet nytilsatt fagleder i samme avdeling. Fagleder Ingrid Forseth har fagansvar for formidlingsvirksomheten og de sesongansatte.

Administrasjonsavdelingen er nå rendyrket de administrative oppgavene med økonomi- og personalforvaltning og fellestjenester. Økonomisjef Jill Løhre har ansvar for økonomiforvaltning med internkontroll.

Stillinger

Pr. 31.12.07 er det 48 faste ansatte. I tillegg kommer en engasjementsstilling knyttet til prosjekt for registrering av steinhuggermerker.

Korttidsengasjement

Det engasjeres hvert år rundt 50 guider og verter i forbindelse med formidlingsvirksomheten. Dette tilsvarer ca. 11,5 årsverk.

Årsverk

Totalt er det benyttet 59,1 årsverk i 2007. Korte engasjement og vikariat er inkludert.

Tilsetninger

I april ble det tilsatt 5 nye restaureringsassistenter. 2 innenfor murfaget, 2 innenfor steinhuggerfaget og 1 innenfor gipsfaget. I Formidlingsavdelingen ble ny avdelingsdirektør og fagleder tilsatt på høsten.

Avgang

I løpet av 2007 har 2 ansatte i Formidlingsavdelingen sluttet i sine stillinger. I tillegg besto lærling i smedfaget prøve i august, og avsluttet med dette sin lærlingkontrakt.

Permisjoner

En ansatt har vært ute i svangerskapspermisjon fra juni og en ansatt har siden oktober hatt ett års ulønnet permisjon i forbindelse med overgang til annen stilling.

Antall ansatte og årsverk

	Ansatt pr. 31.12.07			Årsverk 2007		
	Fast ansatte	Midlertidig ansatte	Totalt antall ansatte	Faste ansatte	Midlertidig Ansatte	Totale årsverk
Restaureringsavdelingen - Restaurering og vedlikehold - Forskning og utredning - Drift og sikkerhet	37	1	38	35	1,5	36,5
Formidlingsavdelingen - Formidling og utstillinger - Butikk - Utleie	6	11 ¹	17	5,5	12,3 ²	17,8
Administrasjonsavdelingen - Personalforvaltning - Økonomiforvaltning - Post, arkiv og andre fellesoppgaver	5 ³		5	4,8		4,8
Sum						59,1

¹ Guider og verter i deltidstillinger med stillingsstørrelse fra 7,33 % - 60,67 %.

² Omfatter i tillegg til guider og verter under fotnote 1, ca. 40 ansatte i løpet av sommersesongen, samt vikariat.

³ Inkluderer direktørstillingen

Redegjørelse om likestilling

De prioriterte områdene når det gjelder likestillingsarbeider er knyttet til stillinger og lønns plassering.

Kjønnsmessig likestilling

I tilsetninger legges det vekt på å innkalle søkere av begge kjønn til intervju. Likeledes består Tilsetningsrådet og de som gjennomfører intervjuene alltid av begge kjønn.

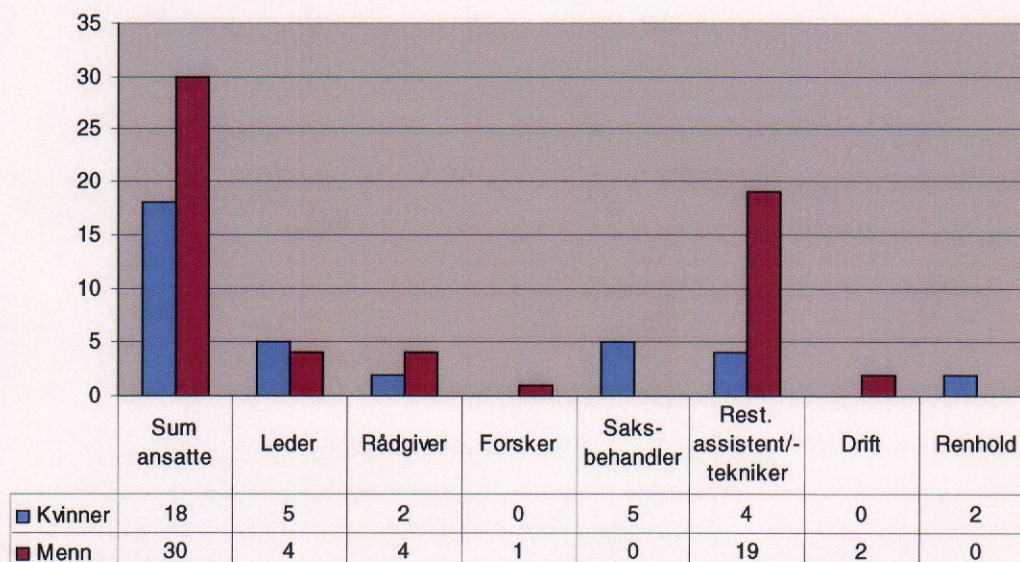
Fordeling av kjønn følger i stor grad stillingskodene og dermed avdelingene. I Restaureringsavdelingen er det i alt overveiende grad menn. Ved tilsetning av 5 restaureringsassistenter var 2 av disse kvinner, dette førte til at kvinneandelen i verkstedene økte fra 11,11 % til 17,39 %. I Formidlingsavdelingen ble kjønnsandelen opprettholdt ved nytilsetning.

Integrering og inkludering

NDR har fokus på likebehandling av besøkende og ved rekruttering til ledige stillinger. NDR har ansatte fra flere nasjoner. Av de faste ansatte har ca. 8 % innvandrerbakgrunn. I tillegg rekrutteres flere med innvandrerbakgrunn til stillinger som guider og verter i formidlingstjenesten (ca. 8 % i 2007).

I de siste årene er det jobbet mye med seniorpolitikk og det er etablert egne seniortiltak. Det er også prioritert tilrettelegging for ansatte som har forbigående eller varig nedsatt funksjonsevne.

Stillingsområder fordelt på kjønn

Lønn

Statistisk sett ligger menns lønn noe høyere enn for kvinner. Det legges vekt på likelønn og forskjellene kan forklares av andre faktorer enn kjønn, så som stillings- og alderssammensetning. I arbeidet med lokal lønnspolitikk, skal det jobbes videre med stillingsstrukturen og de ulike stillinger vil bli vurdert i forhold til hverandre.

Gjennomsnittslønn i 2007 for alle stillinger, kvinner og menn, er uforandret i forhold til 2006. Kvinnelige lederlønn har en nedgang på 1,6 % og mannlige lederlønn 0,44 % i forhold til 2006. For øvrige stillinger er det en økning i lønn for kvinner med 0,84 %, og for menn med 0,79 %.

OVERSIKT OVER KJØNNSFORDELING, STILLINGER – LØNN

	Totalt		Lederstillinger		Øvrige stillinger	
	K	M	K	M	K	M
Kjønnsfordeling, alle ansatte (i pst.)	37,5	62,5	10,4	8,3	27,1	54,2
Gjennomsnittslønn (i 1.000 kr.)	356	364	461	506	316	342

Helse, miljø og sikkerhet

NDR er tilnyttet bedriftshelsetjenesten, Bygghelsetjenesten Midt-Norge. I samarbeide med denne arbeides det aktivt for å avdekke, forebygge og utbedre HMS-relaterte problemstillinger. Det gjennomføres årlige vernerunder i tillegg til kontroller m.v. i henhold til gjeldene prosedyrer.

I 2007 ble flere HMS-relaterte tiltak gjennomført, bl.a.:

- o Montering av nytt støvsugeranlegg i steinhuggerverkstedet for å redusere støvmengden.
- o Montering av solskjerming i Besøkssenteret.
- o Montering av vindskjerming ved inngangsdør i Riksregalieutstillingen for å forhindre trekk.
- o Følge opp helserisikoforhold hos den enkelte relatert til arbeidssituasjonen.
- o Forebygge belastningsplager – fortsatt økt fokus på forebyggende tiltak og vedlikeholde gode tiltak allerede igangsatt.

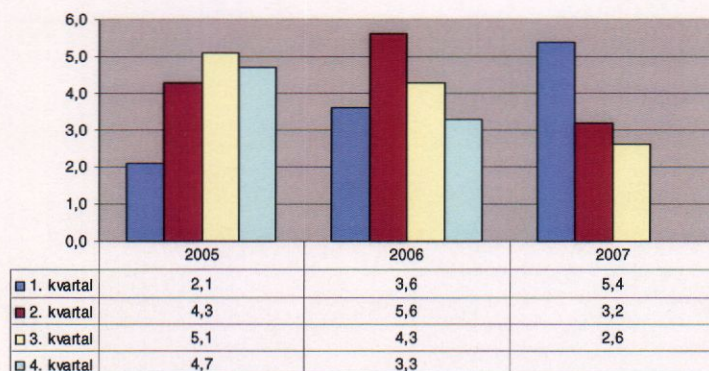
NDR er IA-bedrift (Inkluderende arbeidsliv). Det ble i 2007 foretatt evaluering av de ulike tiltak, for å se om det har gitt effekt i forhold til NDRs delmål opp mot IA-avtalens hovedmål. De ansatte benytter seg av tiltakene i ulik grad, og det er jobbet med motivering. Evalueringen viser at det er meget stor trivsel på arbeidsplassen, hele 81 % av de spurte (en svarprosent på 80), vurderer arbeidsmiljøet fra 8 til 10 poeng på en skala fra 1 til 10. Det er imidlertid en økning i meldte belastningsplager, og det vil fokuseres sterkere på forebyggende tiltak og motivering i forhold til dette i 2008.

Et av delmålene til IA-avtalen er å gi ansatte som ønsker det, mulighet til å stå lengre i jobb. I den forbindelse ble seniorpolitiske tiltak vedtatt i 2007. Ved årsskiftet hadde NDR 3 arbeidstakere over 62 år.

Det gjennomføres årlig en HMS-dag for alle ansatte. De to nyvalgte verneombudene har i 2007 gjennomført 40-timerskurset i arbeidsmiljø. I tillegg har ledere/mellomledere gjennomført kurs i gjennomføring av medarbeidersamtale.

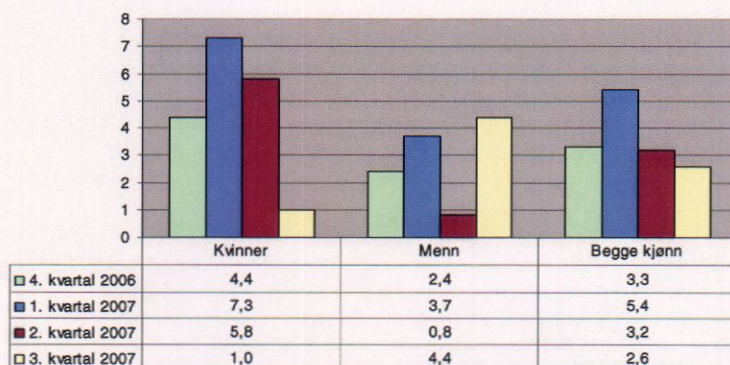
Sykefravær

UTVIKLING I LEGEMELDT SYKEFRAVÆR I %

Det legemeldte sykefraværet har gått noe ned i forhold til de 2 foregående år. Fraværet for de tre første kvartal i 2007 var på 3,7 %. Det er en nedgang i forhold til de to foregående år. Det er også godt under landsgjennomsnittet på 5,9 %.

LEGEMELDT SYKEFRAVÆR ETTER KJØNN I %

Sykefraværet for kvinner viser en kraftig nedgang, noe som kommer av at 2 langtids-sykefravær opphørte. Økningen i sykefraværet for menn i 3. kvartal kommer av korttidssykefravær. Totalt sett er det en nedgang i det legemeldte sykefraværet i 2007.

Miljøledelse

Det har vært arbeidet aktivt med å implementere "Grønt miljø" i hele virksomheten. En arbeidsgruppe, hvor alle avdelingene har vært representert, har kommet med forslag til tiltak. Tiltaksplanen har vært lagt frem i allmøte og vil også være tema på HMS-dagen i 2008.

Energi

Bygningsmassen er på ca. 17 000 m². Med unntak av de middelalderiske rommen og Artilleribygningen i Erkebispegården, er alle eiendommene tilknyttet fjernvarmeanlegg.

Transport

Bedriften har 2 biler med en samlet kjørelengde pr. år på 28 000 km, traktor som er brukt 120 timer og truck i ca. 100 timer. Transportmidlene brukes til intern transport av varer og utstyr.

Traktoren og en av bilene er skiftet ut i løpet av året. Den nye traktoren og bilen har rentbrennende dieselmotorer.

Avfall

Virksomheten produserer flere typer avfall og det er etablert følgende rutiner:

Papp og papir	Egen container som tømmes av Renholdsverket
Restavfall	Egen container som leveres til sortering
El., tele/data, maling, jern, glass	Leveres på godkjent samle plass
Steinavfall	Leveres på godkjent tømme plass
Sagflis/spon	Leveres som strø til husdyr

Innkjøp/anskaffelser

I henhold til intern økonomiinstruks skal det sikres at universell utforming, etiske krav og grønt miljø er ivaretatt.